Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet. 1.

SAMLAREN

TIDSKRIFT FÖR SVENSK
LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

Ny följd. Årgång 8

1927

UPPSALA 1927—28

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

UPPSALA 1927—28
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

MISCELLANEA.

Kring ett Stagneliusbrev.

I den korta uppsatsen Stagnelius och enslingskapet i Samlaren 1925 publicerades — jämte några andra nyfunna biographica om diktaren — ett obetydligt brevfragment, som jag påträffat i Dickson-Bukowskiska autografsamlingen (n:r 799) i Göteborgs Stadsbibliotek. Som en komplettering av detta lilla bidrag må den följande diskussionen av ett fynd, som jag senare gjort, äga sitt berättigande.

I Sjöholms arkiv finnas tvenne Stagneliusautografer, som med största älskvärdhet ställts till mitt förfogande av hovmarskalken greve Adam Lewenhaupt. Om det ena aktstycket är ej mycket att säga, då dess hela innehåll är: »Lydige Son Erik Johan. Stockholm d. 8 Mars». En bilagd skrivelse av Stagnelius' syster Sophie meddelar om dess ursprung: »Det sista skrifna jag äger af min Salig Bror Eric Johan, är ett bref från honom till Vår Fader.» Den andra autografen — likaledes en utklippt namnteckning — visade följande lydelse: »Adieu, min bästa Syster. Din tillgifna Bror Erik Joh. Stagnelius.» Sedan papperet frigjorts från sitt vidfästa underlag, framkommo emellertid å baksidan ett par rader av större intresse. Redan första ögonkastet röjde, att detta brottstycke hörde samman med det lilla Göteborgsfragmentet, som publicerats 1925. En sammanfogning av de båda bitarna resulterade i den lydelse, som visas av facsimilet:

[bruk]ar spatsera, och hwarifrån stundom om aftnarna Fäst- och Harmoni-Musik låter höra sig. Min Wärdinna är Enka efter en Löjtnant, finska till Nationen, en rask och rifwande människa, som drifwer en widlyftig

Slut på dokumentet, som sålunda mynnar ut i en ny rebus! Ett ogunstigt öde vill, att det välkomna, biografiskt givande tillskott till Stagneliusbrevens par, tre nummer, som här förelegat, styckats sönder genom det ena obarmhärtiga saxhugget efter det andra. Det återstår blott att hoppas på en lycklig slump, som kan spela ännu en bit av brevet i någon forskares händer[1] och som därmed, åtminstone med några nya streck, kan förtydliga bilden av Stagnelius' första Stockholmstid.

[1] I det notvarp jag utskickat har jag endast uppfångat ytterligare en Stagneliusautograf, en diktvariant vartill annan forskare har prioritetsrätten. En led-

Ty att brevet ger en rapport om diktarens första Stockholmsintryck, är tydligt. Som jag redan tidigare förmodat, är brevet ställt till Stagnelius' yngre syster Hedvig, gift Wimmerstedt. Att det härrör från Stockholmstiden, framgår bland annat av upplysningarna om hans värdinna, vartill jag återkommer. Och med tillämpning av de nya kronologiska kriterier — stavning och bokstavstyper —, som lancerats av Albert Nilsson, kan man fastställa, att brevet icke kan vara senare än sommaren 1815 — bokstäverna w, B, N och S äro i det fallet utslagsgivande. (Skr. utg. av Sv. Litteratursällskapet 26).

Det nya brevfragmentets biografiska intresse ligger nu först och främst däri, att det innehåller ett autentiskt uttalande av diktaren om änkefru Maria Elisabeth Almgren, tyvärr icke därjämte om hennes dotter Fredrica, som enligt Sven Cederblads uppsats Amanda i dikten och verkligheten (Samlaren 1925) varit hans poetiska inspiratrice. Att det i varje fall är modern, som åsyftas i brevskrivarens skildring av sin värdinna, kan man lätt övertyga sig om genom en jämförelse mellan de epitet han har valt och det intressanta biografiska material, som framlagts av Cederblad. På ett par punkter bidrager fragmentet till en fixering därav. Sålunda vinner man bekräftelse på att Stagnelius icke blott bott i samma hus som fru Almgren utan även haft henne till värdinna, något som också Cederblad traditionsvis inhämtat. Vidare synes

---

tråd synes man äga i *Svenska Autografsällskapets tidskrift* 1879 (s. 15 f.) och 1892 (s. 94 f.), där ett par notiser om försålda Stagneliana ingå. En undersökning av auktionsprotokollen i Stockholms stads arkiv har emellertid givit vid handen, att därmed avses de diktmanuskript till *Parabel* och till ett parti av *Tingens Natur*, som numera finnas i Klinckowströmska arkivet på Stafsund och som redan kommit till användning i Böökes och Vitterhetssamfundets upplaga. Den förra autografen hade tillhört revisor Törners samling, den senare inropades på en Bukowskiauktion och hade tidigare förekommit på en auktion i Leipzig 1888 — ett intressant vittnesbörd om dessa pappers vandringar.

Det torde i detta sammanhang vara tillåtet att anföra ett Stagnelianum, varpå d:r O. Wieselgren fäst min uppmärksamhet. I Beskows dagboksanteckningar (KB) för 8 dec. 1849 förekommer följande anekdot, som talar för sig själv: »Borelius berättade att Stagnelius en gång, plakat på förmiddagen, fallit på knä för Rosenstein», som befann sig i en något prekär situation, »och började ropa på hjelp, då B. måste ha ut S.» J. N. Borelius var tjänsteman i ecklesiastikexpeditionen samtidigt med Stagnelius, anställdes som e. o. kanslist 8 juli 1817 och utnämndes till kopist 22 febr. 1821 (Kanslistyrelsens protokoll, RA). Rosenstein erhöll tjänstledighet 13 febr. 1822. Möjligen kan händelsen sammanställas med att Stagnelius mot slutet av 1821 på en tid lämnade Stockholm.

Slutligen må till komplettering av uppgifterna om Stagnelius' kanslibana meddelas, att hans utnämning till kanslist återfinnes i ecklesiastikexpeditionens protokoll 8 febr. 1822 — *kanslistyrelsens* myndighet i fråga om tillsättning av tjänster gällde endast e. o. kanslister och kopister. Uppflyttningen sammanhängde med att Rosenstein trädde tillbaka och därvid förklarade det vara »en helig pligt» att bringa sina underordnades nit i åtanke och föreslå dem till befordran, något som bl. a. resulterade i utnämning av fyra kanslister. Stagnelius' fullmakt återfinnes i ecklesiastikexpeditionens registratur (n:r 65) 13 febr. 1822 och är försedd med vanlig avslutningsfras: »Hvarvid han dock kommer att tillsvidare tjena utan Lön, med sin innehafvande Lönetour intill dess Lön honom i behörig ordning kan tillfalla» (RA). Jfr Böök, *E. J. Stagnelius* (Sthlm 1919), ss. 505, 191 f.

av brevet framgå, att hon även 1815 drivit någon sorts rörelse. Och slutligen förmedlas genom brevet den intressanta underrättelsen, att Stagnelius redan före hösten 1815 slagit sig ned hos familjen Almgren.

Men det är icke blott som bakgrund till Stagnelius' — ur biografiska faktorer förklarade — Amandadiktning, som det lilla dokumentet har sitt intresse. Dess betydelse sträcker sig även till en annan sida av hans alstring, som man kunde kalla hans flanördiktning. Ty de

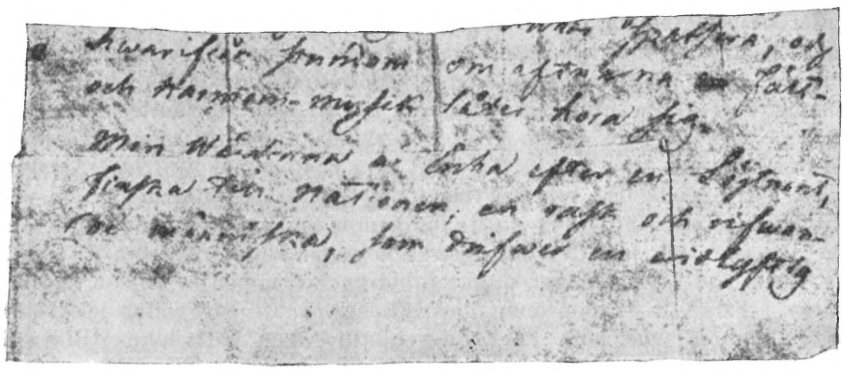

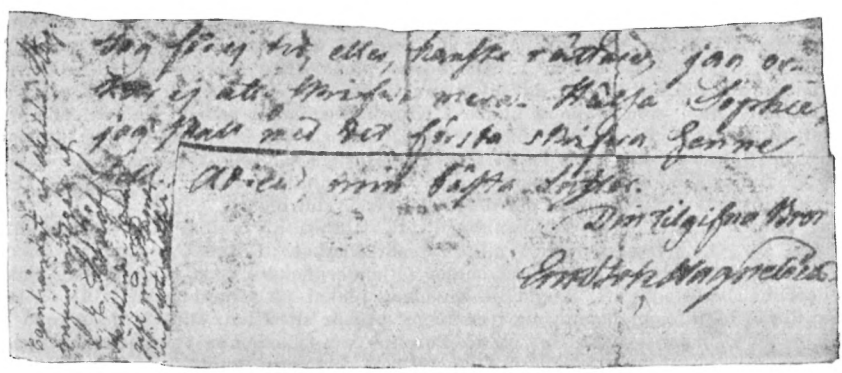

få raderna äro en direkt illustration till de första Stockholmsintryckens betydelse för diktaren och verifiera därutinnan en av Bööks teser och ett av Stagneliusforskningens viktigaste resultat (monografien, s. 248 ff.). Utgångspunkten har därvid varit dikten Den Vandrande Riddaren från 1815, som återger en bild ur Stagnelius' realistiska vardagstillvaro, där skalden själv möter som »flanören på Stockholms gator» och där intresset för den omgivande kvinnoskönheten synes spela en allt dominerande roll. Vad den anförda dikten skildrar är en odyssé i erotikens farvatten, där riddaren föres runt »kring torg och gator», stiger in »där skylten vinkar mig att dricka» eller besöker

en sal, där flickor, utan ända
Vid kronors glans
Och instrumenters gälla dån sig vända
I yppig dans.[1]

I brevfragmentet nämnes visserligen ingenting om kvinnoskönheten. Som jag i mina tidigare anteckningar påpekat, möter man där en bild av Stagnelius, som har sin särskilda tjusning: en enslig men för de omgivande fenomenen icke ointresserad kvällsvandrare på Stockholms gator. Stagnelius' dikt har emellertid precis samma komplement, om man vänder sig till ett annat självbiografiskt aktstycke, sådant som elegien Allt sen människor först bebygde den blomstrande Jorden (jfr min föregående uppsats). Det är den kända dikt, där Stagnelius beklagar sin lott att icke vara fängslad vid en enda flicka utan vara upptänd av begär till varje »gungande barm» och »strålande blick», som möter honom — vare sig han sitter en afton i Thalias hus »vid kronornas sken och fiolernas ljud från orkestern» eller han gör sina iakttagelser på hemvägen »vid lycktornas gullröda skimmer» på gatan. (S. S. IV, s. 380 f.).

Enligt Albert Nilssons kronologi (s. 38) härrör den citerade elegien, som tidigare förlagts till omkring 1818, från de närmaste månaderna efter juli 1815. Den Vandrande Riddaren har av Stagnelius själv daterats till 1815 och bör enligt samma undersökning (s. 12) vara skriven före hösten d. å. Samstämmigheten med brevet är således ingen tillfällighet.

Men därmed har man också vidrört ett av Stagneliusforskningens viktigaste psykologiska problem. Ty till året 1815 höra icke blott flanörens sånger till de många utan även Stagnelius' tidigaste hyllningsoffer till den enda, till Amanda. Det är en kontrast, som ingalunda har avtonats utan tvärtom skärpts genom Albert Nilssons nya och förnyande kronologi, enligt vilken de respektive dikterna skrivits ungefär samtidigt eller rent av avväxla med varandra. Och ett litet bidrag till denna fråga har man också i det anförda brevfragmentet från 1815, vilket som i ett nötskal förknippat de tvenne biografiska komplex, som här åsyftas och som till synes äro oförenliga — förutsättningarna för Stagnelius' Amandadiktning och för hans flanördiktning.

Existerar det således ett ursprungligt samband mellan de olika stadierna i Stagnelius' erotiska liv, och kan man möjligen i detta se en förklaring — vid sidan av andra — till Amandadiktningens svävande och omstridda karaktär? I någon mån synes mig så vara fallet.

»Outsäglig längtan» och »hopplös kärlek» äro den tidigare Amandadiktningens ständigt varierade temata. Men de elegiska motiven finnas redan förut återgivna, den personliga otillfredsställdheten tolkas lika intensivt i de stockholmska flanördikter, som här påpekats. Det sorgliga i att icke älska »en enda, retande Mö» utan vara bunden vid de

[1] *Samlade Skrifter* (Sv. Förf. utg. af Sv. Vitterhetssamfundet) I, 320 ff.

många är innehållet i dessa sångers klagande distika. I Allt sen människor först bebygde den blomstrande Jorden prisar diktaren den man salig, som ägnat en enda »blomstrande Flicka dyrkan och känslor och lif». Troligen något senare är Om kring Stadens dånande torg, där hans känslor fixeras att gälla Amanda, dock endast som den främsta i »den retande här af rosenfärjade drömmar». Fortfarande känner han sig kringsnärjd av »kärlekens gycklande drömmar» och önskar sig kärlekens verklighet (I, 213). Även i en dikt som den retrospektiva Afsked till Lifvet ser man, huru den intensiva längtan efter idealet föregår idealets framträdande, huru idealiseringsbehovet framspringer ur den tomma kärlekens förödande inverkan (II, 37 ff.).

Ur den polygama kärlekens otillfredsställdhet är det således, som åstundan efter Amanda först framgår. Visar det icke, att man just i huvudstadsupplevelsens frätande intryck har det psykiska underlaget för Amandaupplevelsen?

Henry Olsson.

Kronologien i Ernst Ahlgrens »Från Skåne».

I sin debutbok *Från Skåne* har Ernst Ahlgren inte själv som i den andra av henne utgivna novellsamlingen *Folklif och Småberättelser* angivit de enskilda berättelsernas tillkomstår. Under det att Axel Lundegård med stöd av författarinnans och sina egna brev och anteckningar i de »person- och bokhistoriska anteckningar», som han meddelat i den av honom 1918—20 utgivna upplagan av Ernst Ahlgrens skrifter, kunnat än närmare bestämma tiden för folklivsberättelsernas författande[1], äro hans tidsuppgifter i fråga om debutsamlingen, vilka grunda sig på skilda inre och yttre kriterier, på åtskilliga punkter obestämda. Emellertid är jag i tillfälle att med hjälp av uppgifter, som härröra från Victoria Benedictsson själv, bekräfta, precisera och rätta denna Lundegårds approximativa kronologi. Författarinnan har nämligen i innehållsförteckningen i det exemplar av boken, hon deciderade till Georg Brandes, den av henne på en gång så beundrade och fruktade kritikern, egenhändigt med bläck angivit »studiernas» tillkomstår.[2] Då denna källa, så vitt jag kan se, inte hittills varit tillgänglig eller utnyttjad, meddelar jag här dessa uppgifter vid sidan av en del tidigare gjorda dateringsförsök.

Lundegård skriver om samlingens första berättelse, *En realist:* »Angående denna den första och längsta berättelsens tillkomst finns inga anteckningar i Victoria Benedictssons efterlämnade papper. Åt-

[1] Att LUNDEGÅRD i kommentaren med tystnad förbigått berättelsen »Storhandel» i den andra samlingen, beror givetvis på ett rent förbiseende. Den är av författarinnan daterad till 1885.

[2] Dedikationen lyder så: Dr. Georg Brandes med en hjertlig helsning från förf. Exemplaret är i min ägo.